

Raittiusliikkeen ja alkoholiliikkeen suhteet kuluneiden 50 vuoden aikana

Martti Voipio

Väkijuomalakia viisikymmentä vuotta siten säädettäessä oli määräävänä raittiusliikkeen tavoite, alkoholijuomain kulutuksen supistaminen mahdollisimman vähiin. Tämän katsottiin myös johtavan juoppouden, rikollisuuden ja muiden turmiollisten seurausten vähenemiseen. Raittiusliikkeen keinoa, täyskieltoa, ei enää pidetty oikeana vaan pyrittiin takaisin asteittaiseen kansanraittiuuden kehitykseen. Väkijuomaliikkeestä lähtevät tulot oli verona ja liiketulona otettava käytettäväksi yleisiin tarpeisiin. Väkijuomaliikettä ei tullut jättää yksityisten vapaaksi ansionsaanti-keinoksi, vaan yksityisen edun tavoittelu oli suljettava pois (Ehdotus hallituksen esitykseksi . . . 1932).

Raittiusliike tai ainakin huomattava osa siitä piti edelleen täyskieltoa parhaana keinona kansan raitistamiseksi. Kun väkijuomalaki koettiin kieltolain vastakohtaksi, monet katsoivat, että uuden tilanteen saivat hoitaa ne, jotka sen olivat aiheuttaneetkin. Toiset taas olivat sitä mieltä, että raittiusliikkeen oli koettava vaikuttaa maan alkoholipolitiikan hoitamiseen niin, että siinä otettaisiin huomioon raittiusliikkeen tärkeänä pitämät näkökohdat. Viimeksi mainittu kanta voitti ja johti 3. 12. 1938 raittiuspoliittisen ohjelman hyväksymiseen raittiusjärjestöjen edustajakokouksessa (Tuominen 1967).

Kieltolain kaatumista edeltäneessä neuvonantavassa kansanäänestyksessä voittaneen vaihtoehdon mukaan oli säädettävä laki, joka salli muidenkin kuin mietojen alkoholijuomien valmistuksen ja kaupan säännöstelyn ja verotuksen alaisena. Näitä tehtäviä varten perustettuun monopoliyhtiöön raittiusliike suhtautui varsin torjuvasti. Niinpä Raittiuden Ystävien vuosikokous hyväksyi 4. 7. 1932 seuran ja siihen kuuluvien liittojen jäsenille osoitetun julkilausuman, jossa mm. todettiin, ettei raittiusyhdistyksen jäsen saa olla Alkoholiliik-

keen palveluksessa (Raittiuden Ystävien . . . 1932).

Luonnollista oli, että raittiusliike arvosteli kärkevästi kaikkia sellaisia alkoholiyhtiön toimenpiteitä, joiden katsottiin levittävän juomatapaa. Raittiusliikkeeseen kuuluvat kansanedustajat ovat tehneet lukuisia toivomus- ja lakialoitteita alkoholijuomien saatavuuden rajoittamiseksi, jopa alkoholiyhtiön toiminnan uudelleen järjestämiseksi.

Kuitenkin on vuosikymmenien kuluessa tehty alkoholiyhtiön, raittiusliikkeen, jopa sosiaali- (ja terveys)ministeriön taholta yhteistoimintaa tarkoittavia aloitteita ja ehdotuksia. Menestyksellisimpiä ovat olleet yhteisten erityistavoitteiden toteuttamista varten syntyneet työryhmät, kuten Alkoholikysymys-koomateoksen julkaiseminen 1938, valtion tuoremehukomitea 1930-luvulla, ryhtiliikkeen tavoitteista käydyt neuvonpidot 1945—46, alkoholimainonnan valvontatoimenpiteet, alkoholitutkimuksen edistäminen, alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen filmitoimikunta, valistusaineiston julkaiseminen jne.

Merkittävää on ollut raittiusliikkeen ja alkoholiyhtiön edustajien yhteistyö vuosien 1946, 1968 ja 1976 alkoholikomiteoissa, raittiuskasvatuskomiteassa, vuonna 1946 asetussa sosiaaliministeriön raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukunnassa ja nykyisessä valtion raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukunnassa sekä tietysti myös eduskunnassa.

Sosiaali- (ja terveys)ministeriö järjesti 21. 1. 1957 raittiusliikkeen ja alkoholiliikkeen neuvottelutilaisuuden alkoholilainsäädännön uudistamisesta, mikä johtikin Rekolan komitean asettamiseen, sekä 21.—24. 5. 1962 Joutsenon opistossa raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelupäivät. Tämän kokouksen päätösten mukaisesti on järjestetty ministeriön, Alkon ja Suomen Raittiusjärjestöjen Liiton edustajien neuvotteluja.

Raittiusliikkeen ja alkoholiliikkeen suhteiden kehityksen ymmärtämiseksi lienee paras selostaa lähinnä Alkoholipoliittikan Aikakauskirjan (nyk. Alkoholipoliittikan) ja raittiusjärjestöjen lehtien palstoilla käytyä keskustelua raittius- ja alkoholipoliittisista tavoitteista sekä sen jälkeen kuvailla erilaisia yhteistointamuotoja sekä alkoholilainsäädännön uudistamista koskeneita ja koskevia erimielisyyksiä. Lopuksi lienee syytä pyrkiä luomaan katse eteenpäin.

KESKUSTELU RAITTIUS- JA ALKOHOLI-POLITIIKAN TAVOITTEISTA

Kieltolakiin toiveensa panneiden raittiusliikkeen johtomiesten oli vaikea nähdä osuutetaan uuden järjestelmän toteuttamisessa. Eduskunnan täysistunnossa 30. 1. 1932, jossa väkijuomalaki hyväksyttiin, Väinö Voionmaa lausui mm.: ”Mutta vaikka edesvastuu uuden järjestelmän ylläpitämisestä ja sen mukaisesta valistustyöstä jää ’täyskiellottoman kansanraittiuuden’ ystäville ja muille mielestään ’todellisille raittiuudenharrastajille’, joiden on onnistunut kaataa kieltolaki, niin uskon ehdottoman raittiuuden pohjalla olevain raittiuudenharrastajain alati olevan valmiina yhteistyöhön toisin ajattelevain kansalaisten kanssa kaikessa mikä todella tavalla tai toisella kuuluu väkijuomain tuhotöiden ehkäisemiseen ja parantamiseen.” Lähimpinä tehtävinä Voionmaa näki merivartiolaituksen kehittämisen, trokarivallan kukistamisen ja poliisin vahvistamisen (Luomme uusia . . . 1932).

Mutta toisenlaisiakin ääniä kuului. J. V. Havu kirjoitti *Kylväjän* joulunumerossa 1934: ”Väkijuomalakimme antaa kohdaltaan hallitukselle, lähinnä sosiaaliministeriön raittiusosastolle ja siitä riippuvalle Oy Alkoholiliikelle hyvin väljän toimivallan . . . Väkijuomaliikkeemme järjestely riippuu näin ollen pääasiallisesti yhtiön hallintoneuvoston käsityksestä siitä, millä raittiuutta parhaiten edistetään, ja yleensä yhtiön toimihenkilöiden hyvästä tahdosta ja huolellisuudesta.” Havun mielestä raittiusliikkeen tehtävänä oli toisaalta ”kansan opettaminen lapsesta pitäen tuntemaan väkijuomien turmiollisuus ja tapojen kehittäminen sen mukaan, sekä toisaalta hallituksen ja yhtiön pitäminen tietoisina siitä,

mitä niiden toimenpiteet ovat vaikuttaneet ja minkälaisia parannuksia kansa toivoo niihin kullakin paikkakunnalla”. Mahdollisina toimenpiteinä Havu mainitsi myynti- ja anniskelupaikkojen luvun supistamisen, valvonnan, väkijuomien saannin estämisen juupoilta ja trokareilta sekä varoitusten saamisen sekä myymälöihin että sanomalehtiin alkoholiilmoitusten rinnalle (Havu 1934).

Monopoliyhtiön mielialoja kuvaa Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan (6/1936) pääkirjoitus Raittiusliike ja alkoholipoliittikka. Kun raittiusväki oli vastustanut Alkon Kansanravintolat Oy:n anniskeluoikeuksia — siis yksityisedusta riippumatonta anniskelumuotoa — kirjoittaja kysyi: ”. . . mikä on Suomen raittiusliikkeen alkoholipoliittinen ohjelma?” ja jatkoi: ”. . . pitäisi raittiusliikkeellä epäilemättä olla myös jokin nykyisyyden ohjelma, jota sovelletaan muuttuneissa oloissa.” Kirjoittaja totesi: ”. . . emme varmaankaan erehdy, jos sanomme, että nykyisiin oloihin soveltuva alkoholipoliittista ohjelmaa ei maamme raittiusliikkeellä ole, vaan että tällä taholla edelleen eletään kieltolain aikuisessa mielen-tilassa.”

Kirjoittaja erehtyi kuitenkin jossakin määrin, sillä Tampereella kesällä 1935 pidetty Suomen 53. yleinen raittiuskokous oli jo käsitellyt kysymystä raittiuspoliittisesta ohjelmasta ja uskonut sen valmistelun Raittiuuden Ystävien keskushallitukselle. Vihtori Karpion alustukseen oli sisältynyt jo ohjelman ensimmäinen luonnos (Raittiuskansa koolla, 1935). Keskushallitus hyväksyi ehdotuksen toukuussa 1937, ja ehdotus julkaistiin mm. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa (4/1937). Arvo Linturi tarkasteli sitä pian samaisessa lehdesä. Linturi merkitsi ”tyydytyksen ja ilon tuntein, että maan raittiusväki lopultakin . . . on luopunut kielteisestä suhtautumisestaan . . . sekä omaksunut positiivisen säännöstelypoliittisen ohjelman”. Linturi jatkoi: ”Se periaatteellinen pohja, jolta kumpikin ryhmä lähtee, on osalta erilainen ja siten myös se äärimäinen tavoite, johon pyritään.” Linturi piti avointa keskustelua tarpeellisena ja yhteistä pyrkimystä edistävänä.

Linturin mukaan ”kenelläkään ei ole muistuttamista raittiusväen pyrkimystä vastaan saada ehdoton raittius mahdollisimman yle-

seksi”. Hän jatkoi: ”Missään maassa raittius-työstä saavutettu kokemus ei viittaa siihen, että ehdottomuus olisi millään ponnistuksilla saatavissa yleiseksi tavaksi.” Siksi ”säännöstelyn avulla on koetettava luoda siedettävä olotila, jonka vallitessa alkoholivaarat voidaan supistaa käytännöllisesti saavutettavissa olevaan minimiin”.

Linturin ihanteena oli länsimainen kunnianmies (gentleman), joka merkitsi ”kesyyntyynyttä, himojaan ja halujaan, yleensä vaistoelämänsä kontrolloivaa ihmistä”. Linturi kirjoitti: ”Tällaisen kunnianmiestyypin tekeminen yleiseksi myöskin mikäli alkoholinkäyttöä koskee on ymmärtääkseni säännöstelypolitiikan periaatteellisten harrastajain lopullisena tavoitteena.” Alkoholijuomia oli opittava käyttämään kunnianmiehen tavoin, kuitenkin seuraavin varauksin (Linturi 1937): ”Heikot luonteet, samoin ne henkilöt, jotka ovat alttiita ihanteelliselle katsantotavalle, on koetettava saada ehdottomasti raittiiden riveihin, kun taas niiden kesken, joita ei ehdottomuudelle voiteta, on saatava omaksutuksi korkea kunnianmiesideaali.”

Linturin hyvää tarkoittava yritys ei löytänyt armoa Väinö Voionmaan silmissä. Raittiusviikon lopettajaisjuhlasta Tampereelta 7.11.1937 radioidussa puheessaan hän hyökkäsi Linturin kieltämättä uskalletun rinnastuksen kimppuun: ”Huomatkaa vastakohtasetelma: ehdottomasti raittiit — kunnianmiehet. Epäilyttäjä vain hienosti, eikö niitä heikkoja luonteita ole löytynyt ja tule löytymään myös putelipuolueen riveistä ja ovatko tähänastisen kokemuksen perusteella kunnianmiehet löydettävissä erityisesti alkoholin palvojain pyhätöistä. Tuskinpa innokkainkaan raittiuden harrastaja uskaltaa toivoa saavansa raittiuden avulla aikaan niin ihmeellisiä ihmisluonteen muutoksia, kuin nyt luvataan saada aikaan alkoholin avulla.” Itse asiaan oli Voionmaan vastaus jyrkän torjuva: ”Edellytyksiä säännöstelyjärjestelmän ja raittiusliikkeen yhteistyöhön nykyisissä oloissa tuskin on olemassa.”

Ehdotus raittiuspoliittiseksi ohjelmaksi oli käsiteltävänä heinäkuussa 1937 Kemissä pidetyssä Suomen 55. yleisessä raittiuskokouksessa sekä marraskuussa sosiaaliministeriön koolle kutsumassa raittiusjärjestöjen edusta-

jakokouksessa. Viimeksi mainitussa se pantiin pöydälle, jotta muutkin järjestöt kuin Raittiuden Ystävät voisivat käsitellä asiaa ylimmissä päättävissä elimissään. Ohjelma hyväksyttiin lopullisesti raittiusjärjestöjen edustajakokouksessa 3. 12. 1938 (Raittiuspoliittinen ohjelma, 1938).

Ohjelmassa oli viisi lukua. Yleisissä periaatteissa oli tavoitteena edelleen täyskielto, joka oli toteutettava niin pian kuin (lue: vasta siten kun) kansan tapa ja vakiintunut mielipide tarjoaisivat sille lujan pohjan. Raittiiden elämäntapojen edistämiseen kuuluivat mm. alkoholittomien juomien käytön edistäminen ja raittiiden ravitsemus- ja majoituspaikkojen suosiminen. Raittiusopetusta, raittiusjärjestöjen valtionapua ja alkoholihuoltoa vaadittiin tehostettavaksi. Ohjelman mukaan oli väkijuomaliikkeen järjestelyssä pidettävä ohjeena, ”että toisaalta ostajien houkutusta väkijuomien hankkimiseen ja käyttöön vähennetään ja toisaalta tilaisuuksia näiden juomien saamiseen supistetaan”. Käytännön toimenpiteinä ehdotettiin väkijuomien mainonnan kieltämistä, hintapolitiikkaa, jakelupisteiden ja -aikojen rajoittamista, myynnin kieltämistä alkoholisteille, oluen laimentamista, salakaupan vastustamista jne. Yksityisetu oli poistettava väkijuomaliikkeestä ja sitä harjoittavista tuotantolaitoksista. Määräämisvalta väkijuomaliikkeen sosiaalipoliittista puolta koskevissa asioissa oli tehtävä väkijuomayhtiöstä riippumattomaksi, kunnallisen raittiuslautakunnan asettaminen oli tehtävä pakolliseksi niissä kunnissa, joissa oli myyntiä ja anniskelua, ja väkijuomalakiin oli sisällytettävä kunnallinen määräämisoikeus (Tuominen 1967).

Itse ohjelmaan ei Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa näytä enää sen hyväksymisen jälkeen puuttunut. Sen sijaan esiintyi polemiikkia alkoholiyhtiötä vieroksuviiden kirjoitusten johdosta, sekä käsiteltiin eräitä yhtiön toimintamuotoja tavalla, joka saattoi olla eräiden ohjelmakohtien toteuttamismahdollisuuksien tarkastelua.

Vuoden 1938 raittiuspedagogisten joululomakurssien osanottajien katsottua, että ”väkijuomien valmistusta ja kauppaa varten perustetun liikkeen toiminnan ulottaminen raittiusjärjestöjen aloille on omiaan synnyttämään käsitteiden sekaannusta”, Eemil Hynninen vas-

tasi syytöksiin kahdessa artikkelissa. Ensimmäisessä (1939 a) hän erityisesti korosti eri maiden väkijuomamonopoliin väkiviinan nautintokulutuksen alentamista ja tuoremeuhujen käytön edistämistä tarkoittanutta toimintaa. Meidänkin maassamme piti väkijuomamonopolin alkoholijuomien hankinnan ja jakelun ohella hoitaa alkoholipoliittikkaa kansan raitistamista silmälläpitäen. Toisessa (1939 b) hän selosti hallintoneuvoston sosiaaliosaston tehtäviä, joihin kuuluivat hintakysymysten valmistelu, anniskelun ohjaaminen, yhteydenpito väkijuomaliikkeen tarkastajiin, tilastoasiat, salakuljetuksen ja -kaupan ehkäiseminen, alkoholikysymyksen sosiaalista puolta koskevien ulkomaisten tutkimusten ja toimenpiteiden seuraaminen sekä yhteistoiminta kansanraittiuutta harrastavien järjestöjen kanssa ja kansanraittiuutta edistävän valistustyön suunnittelu ja hoitaminen.

Raittiusliikkeen piirissä katsottiin alkoholiyhtiön mainittuja ohjeita antaessaan ja niiden mukaan toimiessaan ryhtyneen raittiusliikkeen kilpailijaksi. Katsottiin, että se joka myy alkoholijuomia, ei voi samalla kertaa tehdä raittiustyötä (Alkoholiliikkeen raittiustyö, 1939). Kirjoituksessaan Ehdottoman raittiusliikkeen ja täyskielottoman kansanraittiusuunnan alkoholipoliittisten tavoitteiden eroavaisuuksista Linturi (1940) ymmärsi kansanraittiuudella "olotilaa, jonka vallitessa väkijuomain käytön aiheuttamat sosiaaliset vaarat ja vahingot on voitu rajoittaa vähimpään mahdolliseen ilman, että täyskieltoa on säädetty ja loukattu vakiintuneita alkoholitapoja sen enempää kuin sosiaalisista syistä osoittautuu olevan tarpeen epäkohtien poistamiseksi". Linturi totesi, että tämän suunnan kannattajiin lukeutui esim. Ruotsissa ja myös meillä ehdottoman raittiita henkilöitä, jotka eivät voineet luottaa kieltolain käytännölliseen toteuttamismahdollisuuteen. Nämä henkilöt saattoivat haluta kokonaan poistaa juomata- van, jos pitäisivät sitä mahdollisena.

Toukokuussa 1940 silloinen sosiaaliministeri K.-A. Fagerholm, josta kolmatta vuotta myöhemmin tuli Oy Alkoholiliike Ab:n johtokunnan jäsen, puuttui väkijuomaliikkeen kunnallisten tarkastajain neuvottelupäivien avajaispuheessaan mm. raittiusjärjestöjen toimintaan, jonka hän toivoi paremmin järjeste-

tyksi ja enemmän elävään todellisuuteen pohjautuvaksi. Muistan silloin ihmetellyn sitä, että hän oli valinnut tämän kuulijakunnan eikä esim. sosiaaliministeriön koolle kutsumaa raittiusjärjestöjen edustajakokousta. K. K. Aro vastasi Fagerholmin esittämiin syytöksiin Kylväjässä (1940) ja myönsi raittiusjärjestöjen moninaisuutta koskevan arvostelun osittain oikeutetuksi, mutta totesi monella järjestöllä olevan tärkeän erityistehtävän. Raittiusjärjestöjen yhteistoiminta oli jo päässyt hyvään alkuun edustajakokouksissa ja Raittiusjärjestöjen Yhteistoimikunnassa.

Fagerholmin esiintyminen lienee liittynyt sosiaaliministeriön samoihin aikoihin lukuisille valistus- ja kansalaisjärjestöille lähettämään kiertokirjeeseen, jossa ministeriö pyysi niitä olemaan mukana käytännölliseksi raittiustyöksi nimittämässään väärinkäytön vastustamisessa. "Sitä ei voida katsoa yksinomaan varsinaisten raittiusjärjestöjen tehtäväksi. Ne eivät voi saavuttaa kaikkia kansalaisryhmiä, ja se olisi niille samoin kuin mille hyvänsä muille järjestöille yksin suoritettavaksi ylivoimainen tehtävä", sanottiin kiertokirjeessä.

Ministeriön vetoamus ja sota-ajan villiintyminen lienevät olleet virikkeinä mainosmiesten julistamalle Raittiille tammikuulle vuonna 1943. Vaikka Kylväjä ainakin aluksi suhtautui ajatukseen myönteisesti (Vuosi alkanut . . . 1943) ja vaikka se oli voimakkaasti esillä sanomalehdissä ja radiossa (Rantakari 1943), Arvo Linturin jälkimietteet (1943) olivat varsin pessimistisiä: " 'Raittiin tammikuun' tunnus ns. kohtuuden miesten esittämänä sai varsinaisen raittiusväen pysyttelemään erossa koko raittiustalkoiden propagandasta, mikä oli vahinko. Mutta sama tunnus herätti silti vastahakoisuutta niissäkin, joiden mielissä kieltolakiajan synnyttämä vastenmielisyys kaikkea raittiusjulistusta vastaan vielä oli kutakuinkin heikentymättömänä jäljellä."

Uuden vaiheen raittiusliikkeen ja alkoholi- liikkeen tavoitteita koskevassa keskustelussa voi katsoa alkaneen 1945, jolloin Pekka Kuusi ensin Suomen Akateemisen Raittiusliiton ja sitten vuotta aikaisemmin perustetun Kansalaisryhti ry:n sihteerinä rupesi etsimään vastausta kysymykseen, miten raittiusyhdistykseen kuulumattomat voivat toimia raittiuden

edistämiseksi. Tästä aiheesta hän alusti keskustelukysymyksen Suomen 59. yleisessä raittiuskokouksessa Porissa kesällä 1945. Kuusen mukaan raittiuskysymys ei kansan suuren enemmistön mielestä enää ollut eettinen, vaan yhteiskunnallis-käytännöllinen probleemi, jonka ratkaisemiseksi oli pyrittävä siihen, että väkijuomavauriot maassamme saadaan mahdollisimman pieniksi. Tämän periaatteen toteuttamiseksi raittiusliike tarvitsi tukea liikkeen ulkopuolella olevilta henkilöiltä. Heihin nähden ei saanut asettua torjuvalle ja epäluuloiselle kannalle, vaan heidän toimintansa oli organisoitava. Tällaisten raittiusliikkeen tukijärjestöjen oli vapautettava raittiusliike sen eristyneisyydestä ja ohjattava yleistä mielipidettä terveeseen suuntaan. Oli saatava vallitsevaksi periaate: ”Oikea suomalainen mies ei esiinny humalassa eikä oikea suomalainen nainen siedä humalaisen seuraa.” Vaikka keskustelussa ei ollut kysymys ehdottoman raittiuden kannan horjuttamisesta vaan siitä, miten raittiusliikkeelle saataisiin tukea sen ulkopuolelta, se ei johtanut tukijärjestöjen perustamiseen, vaan ainoastaan kansalaisiin kohdistettuun vetoomukseen tuen saamiseksi raittiustyölle (Kolme kiintoisaa . . . 1945).

Alkoholiliikkeen taholla reaktio oli sen sijaan varsin myönteinen. Arvo Linturi totesi pitkän artikkelinsa Raittiusliike tienhaarassa (1945) lopuksi, että raittiusliikkeen nuori polvi tajusi yksinomaisen kieltomentaliteetin hyödyttömyyden ja siistien juomatapojen vakiinnuttamisen arvon, ja jatkoi: ”Epäilemättä tästä nuoresta piiristä nousevatkin ne miehet, jotka aikoinaan tulevat edustamaan raittiusväen näkemystä väkijuomayhtiön johdossa, mikä on se paikka, missä hedelmällisimmin ja tarkoituksenmukaisesti voidaan käytännölliseen alkoholipolitiikkaan vaikuttaa.” Pekka Kuusi siirtyikin jo seuraavana vuonna Oy Alkoholiliike Ab:n yleistarkastajaksi, mutta ei saanut tälle askeleelleen edes raittiusväen nuoren polven jakamatonta kannatusta.

Suomen yleisissä raittiuskokouksissa, jotka ovat aina olleet avoimia kaikille asianharrastajille, käytiin keskustelua tavoitteista ja keinoista alkoholihaittojen torjumiseksi. Joensuussa 1948 Kalle Kauppi ja J. T. Hyvönen Oy Alkoholiliike Ab:sta alustivat keskustelun Onko nykyinen väkijuomajärjestelmä raittiut-

ta edistävä? (Jännittävä oikeudenkäynti . . . 1948). Kokouksen julkilausumassa vaadittiin, että väkijuomayhtiön toiminnan valvominen uskotaan eduskunnan valitsevalle hallintoelimelle, ja pidettiin väkijuomalain tarkoituksen vastaisena, että yhtiön tukemat ”apujärjestöt” propagandassaan horjuttivat ehdottomuuden käsitettä (Raittiusväen vaatimukset . . . 1948).

Helsingissä 1950 Pekka Kuusi ja Rento Kivinen väittelivät aiheesta, onko väkijuomien saantia helpotettava. Kumpikaan ei puoltanut alkoholin kokonaissaannin helpottamista, mutta Kuusi piti tärkeänä viinan osuuden supistamista, jota varten mietoa olutta voitaisiin myydä melko vapaasti. Kokouksen julkilausumassa vastustettiin oluen myyntiä koskevien rajoitusten lieventämistä (Suomen raittiusliike . . . 1950).

Raittiusliike etsi omaa linjaansa asettamalla 1949 Uno Tuomisen johdolla toimineen raittiustyökomitean. Komitea ei puuttunut varsinaisiin alkoholipoliittisiin tavoitteisiin, koska vuodelta 1938 peräisin oleva raittiuspoliittinen ohjelma katsottiin riittäväksi vielä siinä vaiheessa. Sen sijaan komitea tutki raittiuden käsitettä ja määritteli raittiuden terveeksi, luonnolliseksi ja myönteiseksi, väkijuomista vapaaksi elämäntavaksi ja raittiusliikkeen kansalaisten vapaaehtoiseen yhteistoimintaan perustuvaksi kansanliikkeeksi, jonka tarkoituksena on yksilön, kansan ja koko ihmiskunnan saattaminen raittiiseen, henkisesti rikkaaseen ja sosiaalisesti turvattuun elämään. Raittiusliikkeen tehtävä oli esityksen mukaan luoda ja edistää kulttuuria sekä kehittää sellaisia sosiaalisia uudistuksia, jotka luovat edellytyksiä terveen elämäntavan omaksumiseen ja noudattamiseen, niin että halu käyttää alkoholijuomia saadaan kokonaan poistumaan mahdollisimman monen yksilön elämästä. Samalla esitettiin alkoholipoliittiseksi tehtäväksi toimia niin, että alkoholijuomien tarjontaa jatkuvasti vähennetään ja vaikeutetaan, kunnes nämä juomat tarpeettomina ja luonnolliseen elämäntapaan kuulumattomina voidaan kerran kokonaan poistaa (Hanski 1952).

Elmer Oksala esitteli (1952) raittiustyökomitean työtä artikkelissaan Raittiusliikkeemme kriisi. Hän kysyi, oliko raittiusliike ajautu-

massa siihen aatteellisten liikkeiden kehitysvaiheeseen, jossa ne muovautuvat elämänmyönteisiksi, anteeksiantaviksi ja heikkoja tukeviksi. Hänen vastauksensa oli kielteinen. Raittius oli nostettu niin korkealle, että se yhä useampien kohdalla jäi saavuttamattomaksi ihanteeksi, sillä sen mukaan kiivainkaan absolutisti ei ollut raitis, elleivät hänen elämäntapansa olleet terveet, luonnolliset ja myönteiset.

Oksalalta jäi huomaamatta, että uusi määritelmä vapautti absolutistit kuvitellusta erinomaisuudesta. Uno Tuominen lausui 1953 ilmestyneessä opintokerhokirjassaan Tie raittuteen, että uuden määritelmän mukaista raittiutta ei kukaan voi koskaan täydellisesti saavuttaa, ja jatkoi: "Ei se, että joku henkilö elää erossa alkoholijuomista, vielä oikeuta häntä pitämään itseään muita parempana ja täydellisempänä ihmisenä. Hänkin on muiden lailla vain matkamies ja vaeltaja laajan elämänmyönteisen raittiuden tiellä."

Pekka Kuusi arvioi Väkijuomakysymys-teoksessaan (1952) raittiusyökomitean ehdotuksia samaan tapaan kuin Oksala. Hän katsoi, että raittiusasian ympärille oli koetettu rakentaa sosiaalikulttuurinen ohjelma, joka ei kuitenkaan saavuttaisi toivottua tulosta, ellei raittiusliikkeen ohjelmaa puhdistettaisi valistus- ja kasvatustilille kuulumattomasta painolastista. Hänen mukaansa raittiusliikkeen alkoholipoliittinen ohjelma oli muodostunut kohtalokkaaksi perinnöksi, josta oli raskas luopua mutta jota oli vielä raskaampi kantaa. Seuraavana vuonna hän Alkoholiliikkeen nimissä yhtyi (1954) kulutuksen vähentämistavoitteeseen, mutta asetti sille rajan: "Kaikesta kulutuksesta, joka aiheuttaa haittoja, on päästävä." Hän katsoi raittiusliikkeen ja alkoholiliikkeen eri "aselajeiksi" yhteisessä taistelussa alkoholin kiroja vastaan. Jos näiden aselajien välillä ilmeni kitkaa, se ei ollut uutta taistelevassa armeijassa.

Raittiusliike ei luopunut alkoholipoliittisesta ohjelmastaan ja sen ajamiseksi harjoittamastaan painostusryhmätoiminnasta. Sen uudistettu yhteistyöelin, Suomen Raittiusjärjestöjen Liitto, jonka syntymiseen myös Alkoholiliikkeen taholta tullut raittiusliikkeen hajainaisuuteen kohdistunut arvostelu oli saattanut vaikuttaa, asetti ensitöikseen toimikun-

nan laatimaan ehdotusta alkoholililaiksi. Ehdotus jätettiin sosiaaliministeriölle syyskuussa 1956 (Tuominen 1981). Siinä oli palattu monessa kohdin raittiusliikkeen ennen vuoden 1905 suurlakkoa edustamalle alkoholipoliittisille linjalle, kunnallisen kielto-oikeuden pohjalle rakentuvaan lainsäädäntöön (Tuominen 1981). Alkoholijuomien valmistus ja jakelu oli ehdotuksen mukaan keskitettävä alkoholiyhtiölle, jonka hallintoneuvoston valitsisi eduskunta. Yhtiön ravintolatoiminta löysi nyt armon komitean silmissä (Tuominen 1981).

Vaikka raittiusliikkeen lakitoimikunnan ehdotus merkitsi väkijuomalain periaatepykälän varauksetonta tunnustamista, tämä tavoite, kulutuksen supistaminen mahdollisimman vähiin, ei enää vastannut "ajan vaatimusta". Yhdysvalloissa oli syntynyt ajatus, että ei vain kieltolaki, vaan myös ehdottoman raittiuden ihanne oli erehdys ja pääsyy koko alkoholiongelmaan. Ongelmien synnyn katsottiin johtuvan lähinnä alkoholijuomien käyttöön liittyvästä mystiikasta ja syyllisyyden tunteista sekä "kielletyn hedelmän" houkutuksista. Jos alkoholijuomia opittaisiin nauttimaan luonnollisesti, väärinkäyttö vähenisi, vaikka kokonaiskulutus nousisi (Chafetz 1965). On selvittämättä, missä määrin tämä ajattelu, joka oli nähtävissä Yalen alkoholitutkimuskeskuksen kesäkurssilla 1953, vaikutti maassamme yleistyvään vaatimukseen alkoholijuomien saantirajoitusten lieventämisestä. Kuusi esitti jo vuonna 1952, "että väkijuomien käyttöön liittyvien epäkohtien määrä ei ole suoranaudessa suhteessa nautitun alkoholin määrään." Tällöin ei ehkä vielä ollut kysymys kokonaiskulutuksesta vaan käyttötavoista. Myöhemmin tämä amerikkalaisperäinen ajattelu yleistyi meidänkin maassamme ja oli yksi sallivan alkoholipolitiikan puolesta esitetyistä pääargumenteista (Helander 1969). Raittiusliike ei siihen voinut yhtyä. — Robert Popham, Wolfgang Schmidt ja Jan de Lint ovat vuonna 1976 esittäneet, että raittiusväen vanha moraalisiin tai uskonnollisiin ennakkoluuloihin perustunut ajatus kokonaiskulutuksen hillitsemisestä juoppouden ja alkoholismien ehkäisemiseksi on saanut tukea varsinkin Ledermannin, mutta myös Jellinekin ja monien muiden nuorempien tiedemiesten tutkimuksista.

Tavoitteista käytävä keskustelu ei ole johtanut yhteisymmärrykseen alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen välillä, mutta katsantokannat ovat lähestyneet toisiaan. Tähän ovat johtaneet ne yhteistyöpyrkimykset, joita Kuusi jo 1954 tämän aikakauskirjan pääkirjoituksessa kaipasi ja joista seuraavassa tulee puhe. Kuitenkin Tuominen joutui kymmentä vuotta myöhemmin toteamaan, ettei raittiusliikkeen ja monopolin suhteita voinut kaikissa suhteissa pitää normaaleina. Syiksi hän esitti toisaalta raittiusliikkeen tarpeettoman suurta epäluuloisuutta monopolin motiiveja ja toimenpiteitä kohtaan ja toisaalta monopolin tarpeettoman suurta piittaamattomuutta niistä näkökohdista, joiden mukaan raittiusliike halusi maan alkoholipolitiikkaa hoidettavan.

Vaikka tavoitteista käytävä keskustelu on jatkunut näihin päiviin asti, ei siinä ole tullut esille mitään oleellisesti uutta, ellei siksi katsota raittiusliikkeen vuonna 1972 hyväksymässä päihdepoliittisessa ohjelmassa ja Alkon hallintoneuvoston vuonna 1978 hyväksymässä tavoite- ja tehtävämäärittelyssä olevia painoituksia. Päihdepoliittisen ohjelman mukaan raittiusliikkeen päämääränä on haittojen saattaminen mahdollisimman vähäisiksi, mihin on pyrittävä rajoittamalla alkoholijuomien kulutusta ja estämällä mahdollisimman tehokkaasti muiden päihteiden käyttöä (Uusi päihdepoliittinen ohjelma, 1972).

Vuonna 1977 Suomen Raittiusjärjestöjen Liitossa laadittiin tavoitekeinoerittely. Sen mukaan toiminta-ajatuksena on alkoholihaittojen ehkäisy ja korjaaminen, päämääränä raittius kansan tavaksi ja toimintapolitiikan päälohkoina raittiuden edistäminen, alkoholijuomien kulutuksen vähentäminen ja alkoholivammaisten kuntouttaminen (Voipio 1979).

Alkon toiminta-ajatuksen mukaan perustehtävänä on alkoholijuomien tuotannosta ja kaupasta huolehtiminen, jolloin pyritään siihen, että haitat ja vauriot muodostuvat mahdollisimman vähäisiksi. Keinoina ovat kokonaiskulutuksen ohjaaminen laskusuuntaiseksi, mietojen juomien osuuden kasvattaminen, mikäli se voi tapahtua kokonaiskulutuksen lisääntymättä, tapakulttuurin kehittäminen ja alkoholijuomien hintojen korottaminen suhteessa muiden hyödykkeiden hintoihin (Alkon tehtävä ja toimintalinja 1978).

Tavoitteet näyttävät nyt olevan pitkälti yhteneväisiä. Ero on lähinnä siinä, että raittiusliike tähdentää raitista elämäntapaa, Alko taas tapakulttuuria.

RAITTIUSLIIKKEEN JA ALKON KÄYTÄNNÖLLINEN YHTEISTOIMINTA

Selostan seuraavassa niitä käytännöllisen yhteistoiminnan muotoja ja myös toiminta-ajatuksia koskeneita neuvotteluja, joista minulla on omakohtaisia kokemuksia tai joita olen verraten läheltä joutunut seuraamaan. Olen myös pyrkinyt tarkistamaan muistikuvani, mikäli se lähteiden saannin ja käytettävissä olevan ajan puitteissa on ollut mahdollista. Kirjallisuusluettelo on jo näinkin paisunut verraten laajaksi.

Raittiusmiehet alkoholiyhtiön hallintoneuvostossa

Alkoholiliikkeen hallintoneuvostoon ei aluksi mukaan tullut ketään varsinaista raittiusmiestä. Mutta vuoden 1935 alussa varajäseneksi nimitettiin Eino Kuusi, joka kuoli jo seuraavan vuoden toukokuussa. Kylväjä julkaisi hänestä näkyvän muistikirjoituksen (1936), jossa ei sanallakaan viitattu hänen jäsenyyteensä hallintoneuvostossa.

Kuusen jälkeen tuli varajäseneksi Väinö V. Sipi, joka oli tässä tehtävässä vuoden 1946 loppuun. Sitten tuli taas tauko, johon kiinnitettiin huomiota Kylväjän pääkirjoituksessa lokakuussa 1949. Siinä toivottiin valtioneuvoston ottavan huomioon väkijuomapolitiikan sosiaalisen linjan vaatimukset silloista tuntuvasti enemmän. Taukoa kesti kuitenkin vuoteen 1955, jolloin Maaseudun Raittiusliiton puheenjohtaja Nestori Kaasalainen tuli hallintoneuvostoon. Sen puheenjohtajanakin hän ehti olla monta vuotta ennen siirtymistään Alkon johtajaksi vuonna 1971.

Ensimmäiseen alkoholilain aikaiseen hallintoneuvostoon tuli eduskunnan raittiusryhmän puheenjohtaja U. H. Voutilainen, toiseksi raittiusmieheksi tuli Pentti Pekkarinen. Voutilainen oli myöhemmin hallintoneuvoston varapuheenjohtajana aina vuoteen 1979 saakka. Pekkarisen kuoleman jälkeen vuoden 1975 alussa hänen tilalleen valittiin eduskunnan

raittiusryhmän puheenjohtajana toiminut Sylvi Saimo. Vuosina 1977—79 oli hallintoneuvostossa myös Suomen Sosialidemokraattisen Raittiusliiton asiantuntijaelimissä mukana oleva Jouko Mäkelä. Kulumassa olevan kolmivuotiskauden aikana ovat hallintoneuvostossa Saimon lisäksi Mauno Manninen ja Olavi Ronkainen eduskunnan raittiusryhmästä. Sosiaaliministeriön, myöhemmin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön edustajina hallintoneuvoston kokouksiin osallistuneet osastopäälliköt K. K. Aro, S. S. Salmensaari, Å. A. H. Forstén, Uno Tuominen ja Usko Puustinen ovat kaikki olleet raittiusmiehiä.

Vaikka hallintoneuvostoon valitut yhteiskunnalliseen alkoholikysymykseen perehtyneet jäsenet tuskin koskaan ovat olleet raittiusjärjestöjen nimeämiä, he ovat yleensä edustaneet raittiusliikkeen kannanottoja.

Yhteistyö julkaisutoiminnan alalla

Ensimmäinen ja merkittävä saavutus oli alkoholikysymystä käsittelevän 412-sivuisen kokoomateoksen ilmestyminen 1938. Toimituskuntaan kuuluivat Eemil Hynninen Alkoholiliikkeestä, S. S. Salmensaari sosiaaliministeriöstä sekä tunnetut raittiusmiehet K. Taskinen ja Y. P. Pohjanoksa. Teoksen täydellinen nimi oli Alkoholikysymys taloudellisena, fysiologis-patologisena, eettisenä ja yhteiskunnallisena kysymyksenä ynnä väkijuomien käyttöä säännöstelevät järjestelmät.

Suomen Akateemisen Raittiusliiton vuodesta 1932 julkaiseman Alkoholikysymys-aikakauskirjan palstoilla on julkaistu lukuisia alkoholiyhtiön tutkijoiden ja vuonna 1936 perustetun Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan palstoilla vastaavasti raittiusmiesten kirjoituksia.

Alkoholikysymyksessä julkaistiin 1972—73 yhdeksän Alkon keskuslaboratorion tutkijan lähinnä alkoholifysiologiaa käsittelevää kansantajuis-tieteellistä kirjoitusta, jotka 56-sivuisena Alkoholijuomat ja elimistö -nimisenä 21 000 kappaleen eripainoksena levitettiin Alkon kustannuksella koulujen ja ammattioppilaitosten kirjastoihin oheislukemistona käytettäväksi.

Julkaisutoiminnan alaan lienee myös luetava ne julisteet, lehtiset ja ilmoitukset sekä

myös se opetusaineisto, joita on sekä valmistettu että julkaistu yhteistoiminnassa varsinkin viime vuosina. Tätä toimintaa kehitettäessä olisi erityisesti muistettava Joutsenon yhteistyöpäivien suositus ennakolta tapahtuvasta mielipiteiden vaihdosta silloinkin, kun julkaisu on jommankumman osapuolen omaa toimintaa.

Alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen filmitoimikunta

Eduskunta esitti helmikuussa 1946 toivomuksen väkijuomien kulutuksen supistamisesta ja katsoi, että valtiovallan olisi myönnettävä riittävästi varoja kouluissa ja yleisissä elokuvateattereissa esitettävien raittiusvalistusfilmien hankkimista varten. Saman vuoden maaliskuussa Alkoholiliike asettikin elimen valmistamaan ehdotusta raittius- ja alkoholikysymystä käsittelevien filmien suunnittelusta ja tuottamisesta. Siihen kutsuttiin parin elokuvamiehen lisäksi Arvo Linturi Alkoholiliikkeestä, Å. A. H. Forstén sosiaaliministeriöstä, Vihtori Karpio Raittiusjärjestöjen Yhteistoimikunnasta, Eero Kiviranta Kansalaisjärjestöjen Raittiuustoiminnan Keskusliitosta ja Pekka Kuusi Kansalaisryhdistä.

Ehdotuksen perusteella asetettiin viisihenninen toimikunta, jonka puheenjohtajana oli Linturi ja sihteerinä Kuusi. Ainakin eräiden elokuvien otsikoissa tästä elimestä käytettiin nimeä Raittiusliikkeen ja Alkoholiliikkeen filmitoimikunta. Hallintoneuvoston myöntämien määrärahojen turvin toimikunta valmistutti parissa vuodessa neljä lyhytelokuvaa ja avusti Pikku Matti maailmalla -nimisen pitkän elokuvan valmistamista. Jatkuvaakin käyttöä on ollut toisella, vuonna 1959 valmistuneella pitkällä filmillä Mies tältä tähdeltä. Myös muita lyhytelokuvia tehtiin, ja niitä näytettiin määrättyyn veronalennukseen oikeuttavina alkufilmeinä elokuvateattereissa.

Vuonna 1954 Linturi erosi filmitoimikunnasta. Puheenjohtajaksi tuli Kuusi ja jäseneksi Elmer Oksala. Parin vuoden perästä minusta tuli Karpion seuraaja.

Huomattava saavutus oli vuonna 1961 Henrik Wallgrenin käsikirjoituksen pohjalta valmistunut piirretty värillinen opetuselokuva Alkoholii ihmisruumiissa. Wallgrenin äsket-

täin antaman lausunnon mukaan se ei ole vanhentunut. Valitettavasti vain sen negatiivi on päässyt pilaantumaan. Olin vielä mukana tehtäessä vuonna 1975 valmistunutta opetuselokuva. Eräät muut filmit on tehty tilapäistoimikuntien voimin; niissä ei raittiusliikkeen edustusta ole ollut mukana.

Yhtenä syynä filmitoimikunnan toiminnan hiljenemiseen oli raittiusjärjestöjen ja raittiuslautakuntien filmitoiminnan vilkastuminen. Senkin merkitys on vähentynyt sen jälkeen, kun veronalennusjärjestelmästä luovuttiin.

Alkoholitutkimus

Kylväjän numeroissa 39 ja 40 oli vuonna 1938 ilmeisesti Uno Tuomisen kynästä lähtenyt kaksiosainen pääkirjoitus alkoholitutkimuksen organisoimisesta. Lähtökohtana olivat ruotsalaisten ja norjalaisten raittiusmiesten ehdotukset alkoholitutkimuslaitoksen perustamisesta joko kansalliselle tai kansainväliselle pohjalle. Kirjoittaja tyytyi ajatukseen alkoholitutkimusseuran perustamiseen Suomen Akateemisen Raittiusliiton yhteyteen. Ajatus tuli uudelleen esille mainitun liiton piirissä kymmenisen vuotta myöhemmin, mutta liiton ulkopuoliset asiantuntijat vierastivat ajatusta.

Alkoholiliikkeen piirissä kysymys alkoholitutkimuksen kehittämisestä tuli esille raittiusmiehenäkin tunnetun Paavo Mustalan aloitteesta keväällä 1949. Jo saman vuoden joulukuussa tehtiin hallintoneuvostossa päätös Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön perustamisesta. Säätiön johtoon tuli Martti Kaila, sihteeriksi Pekka Kuusi ja työvaliokunnan jäseniksi tulivat tunnetut raittiusmiehet Heikki Waris ja Pauli I. Tuovinen. Käytännöllisen toiminnan painopiste oli aluksi Ylioppilaiden Raittiusyhdistyksen tieteellisessä tutkimuspiirissä alkukoulutuksensa saaneen Jorma Tirkkosen suorittamassa juoppous- ja alkoholismitutkimuksessa.

Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiö/Alkoholitutkimussäätiö on rinnan Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen ja Alkon keskuslaboratorion kanssa kehittynyt yhdeksi maailman johtavista alkoholitutkimuskeskuksista. Raittiusliikkeen taholta on aika ajoin hyökät-

ty sen kimppuun ja syytetty sitä yksipuolisuudesta; tämä syytös on säätiön taholta torjuttu. Alkoholitutkimussäätiön apurahojen jakotilaisuudessa 1969 pitämässään esitelmässä Klaus Mäkelä totesi, ettei kukaan ollut toisinaan väittänyt Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen syrjivän tutkimuksen vapautta tai laitoksen tutkimusten olevan propagandistisia tai epätieteellisiä. Silti hän katsoi, että laitoksella oli tuotettu runsaasti tuloksia, jotka oli pantu puhumaan liberaalimmin alkoholipoliitiikan puolesta.

Tiede korjaa itse omat erehdyksensä. Alkoholitutkimussäätiön johtajan Kettil Bruunin ja hänen kansainvälisen työryhmänsä vuonna 1975 julkaisema teos Alkoholipoliittikka — kansanterveydellinen näkökulma puhuu selvää kieltä toisenlaisen alkoholipoliitiikan puolesta.

Alkoholitutkimussäätiön uusien vuonna 1969 hyväksytyjen sääntöjen mukaan sosiaaliministeriön on nimetessään edustajiaan säätiön hallitukseen kuultava raittiusjärjestöjä. Säätiön hallituksessa ja työvaliokunnassa on raittiusliikkeen edustajana Leo Hirvonen. Säätiön työalaan kuuluu myös raittiustutkimus.

Vanha ajatus erityisen yhdistyksen perustamisesta alkoholitutkijoille toteutui, kun Alkoholitutkijain Seura vuonna 1959 perustettiin, tällä kertaa Erkki J. Immosen aloitteesta. Seura on muodostunut toisaalta eri alojen alkoholitutkijoiden ja toisaalta heidän ja raittiustyön tekijöiden hedelmälliseksi yhdyssiteeksi.

Alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen neuvottelut

Vuoden 1946 aikana Alkoholiliikkeen palvelukseen siirtyi eräitä raittiusjärjestöjen toimivia jäseniä. Tämä ei kuitenkaan vielä silloin johtanut varsinaisten raittiusjärjestöjen ja alkoholimonopolin yhteistyöhön. Ainoana poikkeuksena oli vuonna 1942 perustettu Kansalaisjärjestöjen Raittiustoiminnan Keskusliitto, jonka toimikuntaan ja työvaliokuntaan Alkoholiliikkeen toimitusjohtaja Emil Hynninen kuului ainakin vuoden 1946. Tämä yhteistyö laimeni verraten pian, ja monopoli keskityi tukemaan vuonna 1945 perustettua Kansalaisryhtiä, joka myöhemmin on tunnettu Suo-

men Kansan Ryhtiliikkeen ja Tapakasvatuksen nimellä. Vaikka sen valtuuskuntaan on kutsuttu myös muutamia raittiusjärjestöjen johtomiehiä, sitä ei ole pidettävä varsinaisena raittiusjärjestönä.

Ensimmäinen neuvottelukosketus syntyi tammikuussa 1957 pääministeri K.-A. Fagerholmin aloitteesta. Sosiaaliministeriön, raittiusliikkeen ja Alkoholiliikkeen edustajat kävivät sosiaaliministeri Eino Saaren johdolla keskustelun yhteistyön mahdollisuuksista. Pekka Kuusi oli jo elokuussa 1954 vedonnut valtiovallan edustajiin neuvottelujen koolle kutsumiseksi, mutta lopullisen sysäyksen asia lienee saanut raittiusväen lakikomitean ehdotuksen valmistumisesta. Neuvottelussa suositeltiin suppean toimikunnan asettamista tutkimaan, mitä mahdollisuuksia olisi väkijuomalainsäädännön uudistamiskysymyksissä löytää eri osapuolia tyydyttävä yhteinen pohja. Samalla ehdotettiin raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukunnan uudelleen asettamista käsittelemään lähinnä ajankohtaisia raittius- ja alkoholipoliittisia kysymyksiä. Kumpikin ehdotus toteutui, mistä tarkemmin toisessa yhteydessä.

Seuraava vaihe oli raittius- ja alkoholi-asiain yhteistyöpäivien järjestäminen Joutsenon opistossa 21.—24. toukokuuta 1962. Niille sosiaaliministeriö oli kutsunut osanottajiksi raittius- ja alkoholiosaston virkamiehiä sekä Alkoholiliikkeen, raittiusliikkeen ja raittiuslautakuntien edustajia ja kunnallisia väkijuomaliikkeen tarkastajia. Uno Tuomisen ja Pekka Kuusen puheenjohtolla käydyissä neuvotteluissa hyväksyttiin koko maan ja paikallisen raittius- ja alkoholipoliittisen yhteistyön periaatteita ja ”toisen osapuolen” julkisen arvostelun sävyä koskevat suositukset. Mm. toivottiin ennakolta tapahtuvaa mielipiteiden vaihtoa sellaisissa kysymyksissä, joiden voidaan olettaa aiheuttavan voimakasta julkista arvostelua. Jatkuvan yhteydenpidon välineiksi suositeltiin raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukuntaa sekä raittiusliikkeen johtavien toimihenkilöiden ja alkoholipoliittisten ratkaisujen suunnittelijoiden samoin kuin tiedotustoiminnasta vastaavien henkilöiden neuvonpitoja. Saman vuoden toukokuussa pidettiin sosiaaliministeriön koolle kutsuma Alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen edustajien

neuvottelutilaisuus suhtautumisesta Rekolan komitean mietintöön.

Vuodesta 1968 alkaen ministeriön, Alkon ja Suomen Raittiusjärjestöjen Liiton hallituksen edustajien kesken on ollut neuvonpitoja, joissa vuoron perään jokin osapuolista on ollut isäntänä. Viimeksi tällainen tilaisuus oli kesäkuussa 1979. Kun näissä elimissä on tapahtunut ja tapahtumassa henkilövaihdoksia, yhteistyötilaisuuksien jatkaminen saattaisi olla ajankohtaista.

Yhteistyö valtiovallan asettamissa elimissä

Valtioneuvoston vuosina 1938, 1958 ja 1976 asettamissa alkoholikomiteoissa samoin kuin vuonna 1948 asetetussa väkijuomalainsäädäntökomiteassa ja vuonna 1978 asetetussa raittiuskasvatuskomiteassa alkoholiyhtiön ja raittiusliikkeen edustajat joutuivat toimimaan yhdessä muiden asiantuntijoiden ja poliitikkojen rinnalla vuosikausia. Yhteistyötä on tehty myös eduskunnan vuosina 1965 ja 1967 asettamissa alkoholilakivaliokunnissa sekä eduskunnan talousvaliokunnassa varsinkin silloin, kun käsiteltävänä on uuden alkoholilainsäädännön edellyttämä valtioneuvoston eduskunnalle vuosittain esittämä alkoholiyhtiön hallintoneuvoston kertomus alkoholioalojen kehityksestä ja toimenpiteistä, joihin on ryhdytty alkoholilain ja keskioluesta annetun lain periaatepykälissä ilmaistun tavoitteen saavuttamiseksi, siis alkoholista aiheutuvien haittojen supistamiseksi.

Tämä yhteistyö on varmasti auttanut eri osapuolia ymmärtämään toisiaan. Kun alkoholipoliittikan tavoitteissa kuitenkin tapahtui edellä selostettua etäännyttämistä, ei myöskään menetelmistä varsinkaan 60-luvulla päästy yksimielisyyteen. Kymmenen viime vuoden aikana on kuitenkin tapahtunut lähentymistä, mikä selvästi ilmenee vuoden 1976 ”parlamentaarisen” alkoholikomitean ja myös raittiuskasvatuskomitean ehdotuksista. Alkon ja Suomen Raittiusjärjestöjen Liiton asiantuntijat olivat yhtä aikaa kuultavina viimeksi mainitussa komiteassa ja esittivät yksimielisesti raittiuskasvatuksen tehtäväksi myös käytännöllisen alkoholipoliittikan perustelemisen. Komitea ei kuitenkaan ottanut tätä näkökohtaa riittävän painokkaasti huomioon.

Myös sosiaaliministeriön jo 40-luvulla sekä uudelleen vuodesta 1957 alkaen nimittämässä raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukunnassa monopoliyhtiön ja raittiusliikkeen edustajat ovat olleet hedelmällisessä yhteistyössä. Nykyisin tämä yhteistyö jatkuu valtion raittius- ja alkoholi-asiain neuvottelukunnassa.

TÄMÄN HETKEN NÄKÖALOJA

Sekä Alkossa että raittiusliikkeessä on tapahtunut tai tapahtumassa sukupolven muutos, jonka mukana kieltolakitaistelujen viimeisetkin mainingit siirtyvät historiaan. Uudella polvella on uudet lähtökohdat.

Tieto alkoholista ja sen terveydellisistä, taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista on tavattomasti laajentunut ja syventynyt. Säännöstelyjärjestelmiä on tutkittu ja koekeltu, joten näyttää niiden vaikutuksista on. Myös alkoholismien ehkäisystä ja alkoholistien kuntouttamisesta on saatu lupaavia tuloksia.

Uusi piirre alkoholiongelman käsittelyssä on sen kansainvälisyys. Ei vain tutkimus ole kansainvälistä, vaan myös ehkäisy- ja kuntouttamisohjelmien suunnittelulle on ominaista kansainvälisyys. Pohjoismailla, Euroopan yhteisöllä ja Maailman Terveysjärjestöllä on omat alkoholipoliittiset ohjelmansa. Myös Kansainvälinen Alkoholi- ja Addiktioneuvosto (ICAA), jossa Alkoholitutkimussäätiö ja Suomen Raittiusjärjestöjen Liitto ovat jäseninä, on tähdentänyt ehkäisyn merkitystä ja tarjoaa sitä entistä määrätietoisemmin kaikkialla maailmassa, ei vähiten kehitysmaissa.

Alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen on syytä pyrkiä entistä määrätietoisempaan yhteistoimintaan. Vain silloin on takeita siitä, että kaikki asiaan vaikuttavat näkökohdat tulevat riittävän painokkaasti huomioon otetuiksi harkittaessa alkoholihaittoja vähentäviä toimenpiteitä.

KIRJALLISUUS

Alkoholijuomat ja elimistö. Vammala 1973

Alkoholikomitean mietintö. Komiteanmietintö 7/1946. Helsinki 1946

Alkoholikomitean mietintö. Komiteanmietintö 1978: 33. Helsinki 1978

Oy Alkoholiliike Ab:n/Oy Alko Ab:n vuosi-

kertomukset 1932—1980

Alkoholiliikkeen raittiustyö. Kylväjä 43 (1939): 3

Alkoholitutkimuksen organisoiminen I—II. Kylväjä 42 (1938): 39, 2 & 42 (1938): 40, 2

Alkon tehtävä ja toimintalinja. Helsinki 1978

Aro, K. K.: Mihin suuntaan on raittiusliikettä ohjattava. Kylväjä 44 (1940): 25—26, 1, 4

Bruun, Kettil: Kansainvälinen alkoholipoliitikka. Alkoholikysymys 43 (1975): 35—39

Bruun, Kettil & Edwards, Griffith & Lumio, Martti & Mäkelä, Klaus & Pan, Lynn & Popham, Robert E. & Room, Robin & Schmidt, Wolfgang & Skog, Ole-Jørgen & Sulkunen, Pekka & Österberg, Esa: Alkoholipoliitikka — kansanterveydellinen näkökulma. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 26. Forssa 1975

Chafetz, Morris E.: Liquor, the servant of man. Boston, Toronto 1965

Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väkijuomista. Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 2, 1932. Helsinki 1932

Eino Kuusi kuollut. Kylväjä 40 (1936): 21—22, 2

Hanski, Pentti: Raittiustyö uusia uria aukomaan. Alkoholikysymys 20 (1952): 51—86

Havu, J. V.: Miksi juodaan. Kylväjä 38 (1934): 313—314

Helander, Voitto: Painostustoiminta lainsäädäntöprosessissa. Tutkimus alkoholipoliittisten painostusryhmien toiminnasta alkoholilainsäädäntöä uudistettaessa. Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja C n:o 9, 1969

Hirvonen, Leo: Raittiustoiminta ja päihdetutkimus. Alkoholikysymys 47 (1979): 35—38

Hynninen, Eemil: Vääriä käsityksiä valtion väkijuomamonopolista ja sen tehtävistä. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 4 (1939): 1, 1—3. 1939 a

Hynninen, Eemil: Piirteitä Alkoholiliikkeen sosiaalisesta toiminnasta. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 4 (1939): 3, 53—57. 1939 b

Hynninen, Eemil: Valistustyötä kansanraittiuuden edistämiseksi laajennettava ja syvennettävä. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 9 (1944): 1, 1—4

Hynninen, Eemil & Salmensaari, S. S. & Taskinen, K. & Pohjanoksa, Y. P.: Alkoholikysymys taloudellisena, fysiologis-patologisena,

eettillisenä ja yhteiskunnallisena kysymyksenä väkijuomien käyttöä säännöstelevät järjestelmät. Jyväskylä 1938

Immonen, Erkki J.: Viisi vuotta Alkoholitutkijain Seuran toimintaa. Alkoholikysymys 32 (1964): 161—170

Jännittävä oikeudenkäynti Suomen 61. yleisessä rahtiuskokouksessa. Kylväjä 52 (1948): 31—34, 5

Jääskinen, Matti: Päihdetutkimuksen tutkimuspolitiikkaa. Alkoholikysymys 47 (1979): 77—83

Kaikkia kansalaisjärjestöjä sosiaaliministeriö pyytää olemaan mukana käytännöllisessä rahtiustyössä. Kylväjä 44 (1940): 23—24, 1

"Kansakuntaa ei voida rakentaa juopottelun avulla." Ministeri Väinö Voionmaan radiopuhe rahtiussuorituksen lopettajaisjuhlassa Tampereella 7. 11. 1937. Kylväjä 41 (1937): 47, 3

Kolme kiintoisaa kysymystä. Kylväjä 49 (1945): 25—28, 8

Kunnallisten tarkastajain neuvottelupäivät. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 5 (1940): 2, 57—58

Kuusi, Pekka: Väkijuomakysymys. Helsinki 1952

Kuusi, Pekka: Satavuotisen rahtiustyön merkeissä. Alkoholipolitiikka 18 (1953): 4, 101—102

Kuusi, Pekka: Yhteisymmärrystä tarvitaan. Alkoholipolitiikka 19 (1954): 4, 101—103

Kuusi, Pekka: Alkoholitutkimuksemme organisatorisesta kehityksestä. Alkoholikysymys 31 (1963): 142—158

Linturi, Arvo: Rahtiussuorituksen säännöstelypoliittisen ohjelman tarkastelua. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 2 (1937): 6, 125—131

Linturi, Arvo: Ehdottoman rahtiussuorituksen ja täysikiellottoman kansanrahtiussuorituksen alkoholipoliittisten tavoitteiden eroavaisuuksista. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 5 (1940): 2, 45—55

Linturi, Arvo: Mitä "rahtiin tammikuun" jälkeen? Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 8 (1943): 3, 58—65

Linturi, Arvo: Rahtiussuorituksen tienhaarassa. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 10 (1945): 4, 89—96

Luomme uusia parempia edellytyksiä kieltoain ylösnousemukselle. Ed. Voionmaan pu-

he eduskunnan täysistunnossa 30. 1. -32. Kieltoalakehti 1932: 4, 2

Mäkelä, Klaus: Alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka. Alkoholikysymys 38 (1970): 13—17

Oksala, Elmer: Rahtiussuorituksen kriisi. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 17 (1952): 4, 123—126

Popham, Robert E. & Schmidt, Wolfgang & Lint, Jan de: The effects of legal restraint on drinking. In: Kissin, Benjamin & Begleiter, Henri (eds.): The biology of alcoholism. Vol. 4: Social aspects of alcoholism. New York 1976

Rahtiussuorituksen Ystävien Seuran ja siihen kuuluvien liittojen jäsenille. Kylväjä 36 (1932): 194—195

Rahtiussuoritus- ja alkoholiasian yhteistyöpäivät. Alkoholipolitiikka 27 (1962): 3, 135—136

Rahtiussuorituksen koolla. Kylväjä 39 (1935): 28—29, 1, 7

Rahtiussuorituskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1980: 22. Helsinki 1980

Rahtiussuoritusliike ja alkoholipolitiikka. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 1 (1936): 6, 153—156

Rahtiussuorituspedagogiset joululomakurssit Helsingissä. Kylväjä 43 (1939): 1, 3

Rahtiussuorituspoliittinen ongelma. Kylväjä 42 (1938): 49, 3

Rahtiussuorituksen alkoholipoliittinen ohjelma. Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 2 (1937): 4, 92—94

Rahtiussuorituksen vaatimukset rahtiussuorituksen parantamiseksi ja yhteiskuntaelämän rahtiussuorittamiseksi. Kylväjä 52 (1948): 35—37, 4

Rantakari, K. N.: N.s. "rahtiin tammikuun". Alkoholiliikkeen Aikakauskirja 8 (1943): 1, 7—8

Saari, Eino: Alkoholipolitiikka ja rahtiussuoritus. Alkoholipolitiikka 22 (1957): 2, 41—43

Salonen, K. D. J.: Yhteistyön mahdollisuuksista. Alkoholipolitiikka 22 (1957): 3, 81—83

Suomen Rahtiussuoritusjärjestöjen Liiton toimintakertomukset 1968—1979

Suomen rahtiussuoritusliike uusien tehtävien edessä. Kylväjä 54 (1950): 15, 1

Toiminta rahtiussuoritus- ja alkoholikysymystä valaisevien filmien aikaansaamiseksi. Oy Alkoholiliike Ab:n vuosikertomus toimintavuodelta 1946, s. 47—48. 1947

Toiminta rahtiussuoritus- ja alkoholikysymystä valaisevien filmien aikaansaamiseksi. Oy Alko-

holiliike Ab:n vuosikertomus toimintavuodelta 1947, s. 38. 1948

Tongue, Archer: Kansainvälisen alkoholi-politiikan mahdollisuudet. Alkoholikysymys 45 (1977): 116—119

Tuominen, Uuno: Tie raittiuteen. Helsinki 1953

Tuominen, Uuno: Yhteistyön rakentaminen alkoholipolitiikan alalla. Alkoholipolitiikka 27 (1962): 6, 235—236

Tuominen, Uuno: Raittiusliike painostusryhmänä Suomen alkoholipolitiikassa. Alkoholikysymys 32 (1964): 152—160

Tuominen, Uuno: Raittiusliikkeen ohjelmista. Alkoholikysymys 35 (1967): 98—118

Tuominen, Uuno: Suomen alkoholipolitiikka vuosisadasta toiseen. Vammala 1981

Tuovinen, Pauli I.: Väkijuomakysymyksen Tutkimussäätiö tieteellisenä laitoksena. Alkoholipolitiikka 21 (1956): 3, 65—67

Uusi päihdepoliittinen ohjelma. Raittiussanomat 1972: 19, 8

Voipio, Martti: Alkoholihaittojen ehkäisyn suunnittelusta. Alkoholikysymys 47 (1979): 47—56. 1979 a

Voipio, Martti: Maailman Terveysjärjestö ja alkoholikysymys. Alkoholikysymys 47 (1979): 71—76. 1979 b

Vuoden 1958 alkoholikomitean mietintö. Komiteanmietintö 4/1963. Helsinki 1963

Vuosi alkanut itsekurin kasvatuksen merkeissä. Kylväjä 47 (1943): 1, 1

Väkijuomalainsäädäntökomitean mietintö (moniste). Helsinki 1951

Yhteistoiminta alan järjestöjen kanssa. Oy Alkoholiliike Ab:n vuosikertomus 1947, s. 37. Helsinki 1948

Yhteistoiminta raittiusjärjestöjen kanssa. Oy Alkoholiliike Ab:n vuosikertomus 1946, s. 48—50. Helsinki 1947.

English Summary

Martti Voipio: Raittiusliikkeen ja alkoholiliikkeen suhteet kuluneiden 50 vuoden aikana (The Relations of the Temperance Movement and the State Alcohol Monopoly over the past 50 Years)

When the Liquor Act was passed 50 years ago, the aim of the Temperance Movement was to decrease the use of alcoholic beverages to the lowest possible extent, thereby diminishing the ill effects of alcohol use. The means employed by the Temperance Movement, complete prohibition, was regarded as obsolete and ineffective. It was thought that popular sobriety would emerge step by step as it did before the Prohibition Act. Eliminating private interest from the alcohol trade was also thought to promote this end.

After the repeal of the Act, many of the active members of temperance organizations remained loyal to the idea of prohibition. According to them those who were responsible for the new situation should be obliged to take care of it. But there were also teetotalists who felt that it was the duty of the temperance movement to try to influence alcohol policy in such a way that the views of this movement were taken into account.

The most important temperance organization of that time, Friends of Temperance, prohibited its members from seeking employment in the State Alcohol Monopoly. All of the Monopoly's measures

thought to promote drinking habits were severely criticized.

Still, there have been several attempts from the side of the Ministry of Social Affairs and Health, as well as the State Alcohol Monopoly and the Temperance Movement itself to bring about collaboration in special projects of practical importance or even regarding the basic philosophy. The former undertakings have many times proved successful, the latter not, although mutual understanding seems now to be greater than in the sixties.

The author presents in some length the discussion about the basic philosophy of the fight against the detriments of drinking. Both parties seem today to accept the wish to restrain total consumption in order to diminish alcoholism and other ill effects of the use of alcoholic beverages. Natural is the basic disagreement over the ultimate aims, however distant; the Monopoly keeps on selling, while the temperance movement tries to act as a brake on it.

Of the common projects involving both parties, the author gives an account of the teetotalist members of the administrative council of the Monopoly, and describes co-operation in producing some instructional books, films and other educational material. The impetus to alcohol research sprang from the Temperance Movement as well as from some leading trustees of the Finnish Foundation for

Alcohol Studies. The first negotiation concerning alcohol policy and legislation between the representatives of the State Alcohol Monopoly and the League of Finnish Temperance Organizations was called in 1957 by the Prime Minister. Both parties

have met at irregular intervals since then, once for a four-day conference. More lasting has been the cooperation in the committees nominated by the Cabinet to plan changes in alcohol legislation or to discuss actual alcohol policy measures.

Alkoholipolitiikka Vol. 47:94—107, 1982